

prisfald — spec. for landbrugsvarer. Der er altså ikke alene tale om en generel opgangstendens, men også om, at opgangstendensen har slagside i retning af overudvikling af landbrugsproduktionen. Hvilket på den ene side skaber en nedgangstendens, men på den anden side også skaber en kompensation, fsv. som der i opgangen naturligt opstår en række forsømte *intensiveringsprojekter* til at udfylde nedgangen. Denne karakteriseres derfor ved en *drejning* af produktionen over mod industriproduktion o. l. Konsekvensen heraf er (hvad Rostow jo også har brug for i sin optimistiske afvisning af stagnationstendenser), at *væxten* som sådan fortsætter. Nedgangen er en *prisnedgang* skabt i det væsentlige af overflod på landbrugsvarer, herunder råvarer. Konsekvensen er endvidere en afvisning af, at det er de ny industrier, der bærer de lange opgange. Snarere er det omvendt: åbning af nyt land i opgangen giver basis for, at fx. bomuldsindustrien, sidebanerne, det ny rullende materiel, den elektrotekniske og den kemiske industri kan opbygges uden ledsagende prisstigninger i nedgangsperioderne. Sidenhen opfanger denne industrielle udvikling så overskudet i landbrugs- og råvareproduktionen, hvorved de extensive investeringer igen bliver profitable.

Omend mange og gode eksempler fra historien føres i marken til underbygning af dette stærkt stiliserede billede, efterlader det dog en lang række ubesvarede spørgsmål, netop når det konfronteres med den økonomiske histories detaljer — fx. med de mange samtidige ekspansionsprocesser i industri og landbrug eller med den udbredte arbejdsløshed i *industrien* i 1870'erne og 80'erne. — Ved at inddrage praktisk taget hele verden i billedet bliver det ligesom for let altid at finde de brudstykker der passer og at overse dem, der ikke passer ind i billedet.

Og vendt mod selve billedet: Det lyder plausibelt, at en gennem lang tid expanderet landbrugs- og råvareproduktion kan bære en påfølgende industriekspansjon uden prisstigning. Men dog næppe til enden?

Flaskehalse og lønstigning er dog et par hundre, som nok kan vælte rundt på keglerne.

Indvendinger af den art rammer dog ikke Rostow mere end en hvilken som helst anden langtidsteoretiker. Konfronteres Rostows langtidsmode med de øvrige på markedet — fx. Schumpeters, — vil man finde, at der er føjet nye værdifulde træk hertil med R.'s analyse af de skiftende terms of trade mellem industri- og landbrugsvarer.

I bogens anden del, »Some Applications«, er det da også de to kapitler, »The Terms of Trade in Theory«, hvor forf.'s analyse fra 1. del konfronteres med *Taussig, Ohlin, Keynes, Colin Clark* m. fl., og »The Terms of Trade in Practice«, hvori en række statistiske data præsenteres og tildeles betydning for indkomstforskydninger o. m. a., der vejer tungest til. Et kapitel: »War and Economic Change« forekommer noget udflydende og konkluderer blot i, hvad forf. allerede slog fast i 1. del: at krige vel er en forstærkende faktor i udviklingen, men helt exogene i forhold til økonomien.

Forbavsende er iøvrigt det meste af bogens anden del derved, at det nøje udformede begrebsapparat fra første del trods overskriftens løfte om nogle anvendelser træder stærkt i baggrunden. Navnlig »propensiteterne« hører vi meget lidt om — de skubbes mere og mere til side for det, der også umiddelbart forekommer at være bogens vigtigste bidrag, de relative forskydninger i mellem diverse sektors priser, produktion og indtægter.

Poul Milhøj.

Lionel Robbins: The Theory of Economic Policy in English Classical Political Economy. Macmillan & Co, London, 1953, IX + 217 sider. Pris 15 sh.

Begyndelsen til denne bog blev gjort i 1939, men krigens udbrud bevirkede en elveårig pause i forfatterens arbejde. Man må være ham taknemlig for, at han tog sig tid til at genoptage arbejdet, thi resultatet er blevet en påkrævet bog indeholdende en velskrevet, samlet fremstilling af,

prisfald — spec. for landbrugsvarer. Der er altså ikke alene tale om en generel opgangstendens, men også om, at opgangstendensen har slagside i retning af overudvikling af landbrugsproduktionen. Hvilket på den ene side skaber en nedgangstendens, men på den anden side også skaber en kompensation, fsv. som der i opgangen naturligt opstår en række forsømte *intensiveringsprojekter* til at udfylde nedgangen. Denne karakteriseres derfor ved en *drejning* af produktionen over mod industriproduktion o. l. Konsekvensen heraf er (hvad Rostow jo også har brug for i sin optimistiske afvisning af stagnationstendenser), at *væksten* som sådan fortsætter. Nedgangen er en *prisnedgang* skabt i det væsentlige af overflod på landbrugsvarer, herunder råvarer. Konsekvensen er endvidere en afvisning af, at det er de ny industrier, der bærer de lange opgange. Snarere er det omvendt: åbning af nyt land i opgangen giver basis for, at fx. bomuldsindustrien, sidebanerne, det ny rullende materiel, den elektrotekniske og den kemiske industri kan opbygges uden ledsagende prisstigninger i nedgangsperioderne. Sidenhen opfanger denne industrielle udvikling så overskudet i landbrugs- og råvareproduktionen, hvorved de extensive investeringer igen bliver profitable.

Omend mange og gode eksempler fra historien føres i marken til underbygning af dette stærkt stiliserede billede, efterlader det dog en lang række ubesvarede spørgsmål, netop når det konfronteres med den økonomiske histories detaljer — fx. med de mange samtidige ekspansionsprocesser i industri og landbrug eller med den udbrede arbejdsløshed i *industrien* i 1870'erne og 80'erne. — Ved at inddrage praktisk taget hele verden i billedet bliver det ligesom for let altid at finde de brudstykker der passer og at overse dem, der ikke passer ind i billedet.

Og vendt mod selve billedet: Det lyder plausibelt, at en gennem lang tid expanderet landbrugs- og råvareproduktion kan bære en påfølgende industriekspansjon uden prisstigning. Men dog næppe til enden?

Flaskehalse og lønstigning er dog et par hundre, som nok kan vælte rundt på keglerne.

Indvendinger af den art rammer dog ikke Rostow mere end en hvilken som helst anden langtidsteoretiker. Konfronteres Rostows langtidsmode med de øvrige på markedet — fx. Schumpeters, — vil man finde, at der er føjet nye værdifulde træk hertil med R.'s analyse af de skiftende terms of trade mellem industri- og landbrugsvarer.

I bogens anden del, »Some Applications«, er det da også de to kapitler, »The Terms of Trade in Theory«, hvor forf.'s analyse fra 1. del konfronteres med *Taussig, Ohlin, Keynes, Colin Clark* m. fl., og »The Terms of Trade in Practice«, hvori en række statistiske data præsenteres og tildeles betydning for indkomstforskydninger o. m. a., der vejer tungest til. Et kapitel: »War and Economic Change« forekommer noget udflydende og konkluderer blot i, hvad forf. allerede slog fast i 1. del: at krige vel er en forstærkende faktor i udviklingen, men helt exogene i forhold til økonomien.

Forbavsende er iøvrigt det meste af bogens anden del derved, at det nøje udformede begrebsapparat fra første del trods overskriftens løfte om nogle anvendelser træder stærkt i baggrunden. Navnlig »propensiteterne« hører vi meget lidt om — de skubbes mere og mere til side for det, der også umiddelbart forekommer at være bogens vigtigste bidrag, de relative forskydninger i mellem diverse sektors priser, produktion og indtægter.

Poul Milhøj.

Lionel Robbins: The Theory of Economic Policy in English Classical Political Economy. Macmillan & Co, London, 1953, IX + 217 sider. Pris 15 sh.

Begyndelsen til denne bog blev gjort i 1939, men krigens udbrud bevirkede en elveårig pause i forfatterens arbejde. Man må være ham taknemlig for, at han tog sig tid til at genoptage arbejdet, thi resultatet er blevet en påkrævet bog indeholdende en velskrevet, samlet fremstilling af,

hvad klassikerne mente om økonomisk politik. Anmelderen vil sammenligne det, Robbins her har foretaget, med det restaureringsarbejde, som er foretaget af enkelte klassiske malerier, med det resultat at man bag flere lag fernis og overmaling er kommet ned til det originale værk, og har opdaget, at dette var anderledes og mere interessant end det forfalskede billede, der var blevet overleveret.

Det har været forfatterens formål at give en sammenhængende fremstilling af, hvad klassikerne fra Smith til Mills, fader og søn, har ment om økonomisk politik; derimod har forfatteren ikke sat sig den opgave at kritisere deres politiske tanker i lys af nutidens politiske videnskab. Vi behøver næppe beklage dette, for uden forkløjnelse af hvad denne videnskab ellers kan yde, det sidste ord om betingelserne for menneskenes velfærd har den ikke sagt endnu. — Robbins fremstilling samler sig da om følgende emner: Klassikernes stilling til: (1) økonomisk frihed, (2) statens funktioner, (3) den brede befolknings livsbetingelser og (4) socialisme. Der sluttes med en stort anlagt oversigt.

I alle afsnittene giver forfatteren dels en fremstilling af klassikernes stilling godt exemplificeret med citater. Dels en afsløring af populære misforståelser om deres stilling. Danske læsere, der har »gået til« professor Iversens gennemgang af Ricardo og Stuart Mill, vil dog i forvejen være blevet immune overfor nogle af disse misforståelser, og derfor heller ikke komme ud for så store overraskelser ved Robbins fremstilling.

Robbins afhandling er båret af sympatisk, men dog ingenlunde ukritisk indlevelse. Der er måske enkelte steder, hvor forfatterens sympati dominerer over den kritiske sans, men ingen steder, hvor logikken lades i stikken. Kun hvor Robbins i indledningsafsnittet på samme side fastslår, at klassikerne er blevet misforstået, og at de har haft stor historisk betydning, bevæger han sig på grænsen af det logisk forsvarlige. De misforståede fremstillinger af klassikerne har utvivlsomt haft praktisk betydning for laissez-faire-

politikken, idet man ved hjælp af disse har påberåbt sig klassikernes autoritet som borgen for laissez-faire-politikens rigtighed. Var klassikerne blevet forstået rigtigt og citeret mere fuldstændigt, havde de ikke kunnet påberåbes — i hvert fald ikke i det omfang, det er sket. Men den historiske betydning af et misbrug af et sæt teser beviser intet om de uforfalskede tesers historiske betydning.

Det kan tilføjes, at det er gået anmelderen, som det måske også vil gå andre læsere, at man ikke kan lade være at spørge sig selv, om misforståelsen af de ældre klassikere (Stuart Mill må nok undtages her) ikke kunne være blevet undgået eller formindsket, hvis de pågældende selv havde taget mere energisk til orde imod laissez-faire-forkæmpernes påberåbelse af nationaløkonomien. Når jeg så dristig påstår, at dette ikke er sket, skyldes det helt enkelt dette, at man trygt kan regne med, at Robbins ville have bragt sådanne dementier frem, om de havde eksisteret. Set fra den rene teoris synspunkt havde det måske været en fordel, om de ældre klassikere klart havde taget afstand fra den outrerede laissez-faire politik, for Schumpeter havde ret i, at identificeringen af klassisk nationaløkonomi og laissez-faire betød et prestigetab for teorien i slutningen af forrige århundrede, som endnu havde eftervirkninger i dette. Prestigetabet kom, da de politiske strømninger begyndte at gå imod laissez-faire, og som uundgåelig sidevirkning bragte det, man anså for denne politiks teoretiske begrundelse, i miskredit. Denne side af sagen går Robbins dog ikke ind på, men hans fremstilling tjener som en sandsynliggørelse af, at uundgåeligheden i sidevirkningen lå i en identifikation — som kunne være undgået!

Den tanke vil måske strejfe læseren, efter at han har gjort sig bekendt med bogens titel og kapiteloversigter, at dens budskab udelukkende går til de dogmehistorisk interesserede. Dette er dog ikke tilfældet. En enkelt smagsprøve fra fremstillingen af Stuart Mills forhold til socialismen vil vise dette. Mill hævdede og

søgte at sandsynliggøre, at kunne den private ejendomsret reformeres (særlig arveretten), almindelig folkeundervisning gennemføres og en passende børnebegrænsning opstå, ville fattigdommen forsvinde uden at andre væsentlige ændringer i samfundet var nødvendige, »and the question of Socialism is not, as generally stated by socialists, a question of flying to the sole refuge against the evils which now bear down humanity; but a mere question of comparative advantages which futurity must determine«. Man kan være enig eller uenig i konklusionen, men man kan ikke benægte, at alle de afgørende momenter er taget op, således at Mills sætning også idag ville være et fortrinligt udgangspunkt for en økonomisk-politisk statusopgørelse og auseinander-setzung om samfundssystemets fremtidsskæbne.

Niels Lindberg.

Joseph A. Schumpeter: Ten Great Economists, London 1951, Allen & Unwin, XIV+305 sider. 21 sh.

Kort før sin død gav Schumpeter tilladelse til udgivelse af visse afhandlinger om store økonomer, som han havde skrevet i perioden 1910 til 1950 til forskellige tidsskrifter. Det drejede sig om afhandlinger om Walras, Menger, Marshall, Pareto, Böhm Bawerk, Taussig, Fisher, Mitchell og Keynes. Hertil har udgiverne føjet de kapitler fra Schumpeters »Capitalism, Socialism and Democracy«, som handler om Marx's lære. Endvidere tre korte artikler om Knapp, Wieser og Bortkiewicz.

Beundrere af Schumpeters skrifter vil næppe undvære blot en enkelt af disse afhandlinger. Er dette sagt, skal det imidlertid også tilføjes, at man ikke i dem alle må vente at finde biografier, der karakteriserer de pågældende og føjer nye træk til deres portrætter, og heller ikke i dem alle må vente at finde oversigter over de pågældendes teorier med dybtgående analyser af disse. Kun nogle af de tretten essays udmærker sig på det ene eller det andet af disse punkter og få på begge. Men alle har de fortjent igen at blive gjort

let tilgængelige, for alle er de udtryk for Schumpeters omfattende læsning og personkendskab, hans sympatiske indlevelse i andres tanker og hans veloplagthed i fremstillingen.

Som et eksempel på en af de artikler, der giver en karakteristik af en forsker, man ellers ikke ved meget om, er anmelderen tilbøjelig til at fremhæve den sidste artikel i bogen, den om Ladislaus von Bortkiewicz. Læseren vil næppe kunne forblive helt ubevæget ved den korte mesterlige fremstilling af ikke optimalt udayttede muligheder, som denne ensomme polak repræsenterede. — Og som eksempel på en afhandling, der giver en dybtgående analyse af en stor forskers teori, peges på den første i bogen, den om Marx's lære.

Schumpeter var usædvanlig kvalificeret til at skrive om Marx's lære, fordi det led i denne, der var mest originalt, og som har vist sig mest frugtbart som arbejdsredskab — Marx's teori om den økonomiske udvikling — omhandlede et emne, Schumpeter selv havde arbejdet intensivt med — vel som den eneste af nutidens store europæiske økonomer. I sin grundige gennemgang af Marx's lære efterlod S. de interesserede værdifulde nøgler til de indre gemakker i Marx's kinesiske æskebygning. Et eksempel: »Marx did not hold that religions, metaphysics, schools of art, ethical ideas, and political volitions were either reducible to economic motives or of no importance. He only tried to unveil the economic conditions which shape them and which account for their rise and fall.« (S. 11—12). Og endnu en nøgle vedrørende den økonomiske historie i økonomikken. »But the facts of economic history were assigned to a separate compartment. (S. tænkte her på datidens økonomik bortset fra Marx's). They entered theory, if at all, merely in the role of illustrations, or possible of verifications of results. They mixed with it only mechanically. Now Marx's mixture is a chemical one; that is to say, he introduced them into the very argument, that produces the results.«